

The focus of the information or galdegaia in whole texts (and II)

Mixel Kaltzakorta Mentxaka

Abstract

In this article the author studies the use of the focus in six full texts from the book *Sugearen errautsa* by Tartas. Altube's rule of the galdegaia or focus, approved by Euskaltzaindia (Royal Academy of the Basque Language), states that the focus should be positioned just before the verb. The writer from Zuberoa (Soule) places the focus after the verb in most cases making his stories easier to read in that way.

Keywords: focus or galdegaia, position of the focus, nucleus of the information, information complement

0. Foreword

In the previous article, we looked at the focus in whole texts orally produced in the southern Basque Country; in the present, however, we shall analyse several texts from the book *Sugearen errautsa* written in Zuberoan by Tartas, transcribed by I. Mujika and published by Alberdania.

As we shall not limit ourselves to focus matters, let us pinpoint the objectives of this brief paper: first and foremost, we would like to show where Tartas, the writer from Zuberoa, places the focus in main clauses; second, we wish to examine the position of the focus in subordinate clauses; and third, we shall address other interesting issues too.

In order to achieve those objectives, we shall take two steps: to begin with the texts will be analysed one by one (6 narrative pieces); finally, we shall draw conclusions. These are the six texts under examination:

1. Herioa andere noblea da
2. Historia eder bat
3. Justoaren hiltzean ez da negarrik egin behar
4. Egun batez español bat
5. Ene lumaren herexa
6. Gizon bat egun batez

We shall only consider affirmative clauses, leaving aside negative and interrogative ones. Besides, we shall take the narrative pieces as they appear in the book, that is, written in understandable Zuberoan.

1. Text analysis

The book *Sugearen errautsa* comprises many short stories, and as mentioned above, we shall look at six, one piece at a time. First, the text is introduced (main verbs between square brackets and focused elements in bold), and second, each sentence is analysed. Here follows the first piece:

1.1. Herioa andere noblea da

Herioa [da] **andere noblea, galanta, liberala eta maitagarria**. [Edekitzen du] gizonari eta emazteari **bat edo biga edo hirur** edo nahi bazara gehiago, baten [emaiten du] **ehun**, biden **mila**, hiruren **milioi bat**, ez daki zenbat. [Edekitzen du] **bitzta korporala eta denborala**, baina [emaiten] **berehala** bitzta espiritualala eta eternala. Korporalak ez du konparazionerik espiritualarekin, ez denboralak eternalarekin, alabaina espiritualala [emaiten du] **korporalaren** eta eternala denboralaren. Nork ez du erranen herioa dela andere noble bat eta liberal bat? (p. 115)

In the first sentence, the focus comes after the verb. This is how it would be written nowadays:

- Herioa **andere noblea, galanta, liberala eta maitagarria** [da].

In the second sentence, the focus follows the verb in all clauses (main and subordinate). This is how it would be used these days:

- Gizonari eta emazteari **bat edo biga edo hirur** 'one or two or three' [edekitzen du] edo *gehiago* nahi bazara, baten **ehun** [emaiten du], biden **mila**, hiruren **milioi bat**, ez daki zenbat.

In that second sentence, the verb (*emaiten du* 'it gives') is omitted twice: before *mila* 'a thousand' and before *milioi bat* 'a million'.

In the next sentence, a coordinate sentence, the focus of each coordinated sentence follows the verb. Let's move the focused phrases before the verb the way writers do it nowadays:

- **Bitzta korporala eta denborala** [edekitzen du] baina **bitzta** espiritualala eta eternala **berehala** [emaiten].

The following sentence is again a coordinate sentence. We shall overlook the first coordinated sentence within it because it is in the negative form. In

the second coordinated sentence, the focus comes after the verb. This is what the sentence would look like moving the focus to its place according to the rules, i.e. before the verb:

- Korporalak ez du konparazionerik espiritualarekin, ez denboralak eternalarekin, alabaina espirituala **korporalaren** [emaiten du] eta eternala denboralaren.

In this first analysed text, the focus follows the verb in absolutely all main sentences.

1.2. Historia eder bat

Historia eder bat [irakurtzen dugu] bi adiskide handiz eta leialez, zoinak deitatzaren baitziren Damon eta Pythias, biak adiskide fidelak eta segurak. Bi adiskide haietaz [egiten dute] menzione **Ciceron eta Valerius bi autor handi haiek**.

Historiak [dio] —eta ederra delakoz [nahi dut] ene liburutto honetan **iskiribuz ezarri**— Denis Sirakusako tiran handi hark **bi adiskide brabe eta leial haietarik bat kondenatu zuela hiltzera**. Kriminalak [galde egin zuen] **hamabost egun epe eta espazio**, presondegitik jalgirik, bere adiskideen eta askazien ikustera joateko. Justiziak [refusatu zuen] kriminalari **galdatu zuen epe eta espazioa**, beldurrez behin largantza balu presondegitik jalgitzeko, ez ladin bihur kartzelara, ez lezan bere hitza eduki, eta justiziaz trufa ladin, behin kanpoa eta libertatea erdiets baleza.

Zer egin du bertze adiskideak? [Sartzen da] **kartzelan** adiskide kondenatuaren berme, pakto eta kondizione eginik, kondenatua ez balitz bihurtzen hamabost egunen barnean, hark iragan behar zuen pena eta suplizioa patituko zuela haren lekutan. Pakto horren azpian bata [jalgi da] **kartzelatik** eta bertzea **han** [sartu] haren plazan.

Zer gertatu da? Hitza zen bezala, hamabost egunen barnean kriminala [itzuli zen] **presondegiala**, bere adiskidearen bere bermegoatik delibratzera. Denis tiranak, ikusirik bataren amodioa eta bertzearen leialtatea, eta admiraturik bi adiskide haien korajea, kriminalari eta kondenatuari [eman zuen] **bizia**, eta biak [otoitu] bera heren adiskide **bere konpanion rezebi lezaten**, haien adiskide nahi zela bizi eta hil. (pp. 59-60)

First paragraph:

In the first sentence, there is a subordinate relative clause, and in it the focus (*Damon eta Pythias* ‘*Damon and Pythias*’) comes after the verb. Placing the focus before the verb:

- zoinak *Damon eta Pythias* deitatzaren baitziren, biak adiskide fidelak eta segurak.

Second paragraph:

- Historiak [dio ‘it says’] —eta ederra delakoz [nahi dut ‘I want’] ene liburutto honetan **iskiribuz ezarri** ‘put down in writing’— Denis Sirakusako tiran handi hark **bi adiskide brabe eta leial haietarik bat kondenatu zuela hiltzera** ‘that he condemned one of those two brave and loyal friends to die’.

Leaving out the parenthetical element, the sentence structure is the following:

- Historiak dio + *nominal clause*

The nominal clause is the focus of the sentence, and the focus of the nominal clause (*hiltzera* ‘to die’) comes after the subordinate verb. Leaving out the text between dashes, this is how the sentence would be mostly written nowadays:

- Historiak Denis Sirakusako tiran handi hark **bi adiskide brabe eta leial haietarik bat hiltzera kondenatu zuela** [dio].

It is terribly hard to read it. Traditionally, the subject is often very rightly placed after the main verb (*Dio historiak... ‘Says the story...’*).

Let’s analyse the parenthetical element now. This is probably how it would be written nowadays:

- —eta ene liburutto honetan **iskiribuz ezarri** [nahi dut] ederra delakoz—

Do compare, you the reader, the original and the variant and choose. There is quite a difference. The choice is clear.

Let’s go on to the second sentence:

- Kriminalak [galde egin zuen ‘he asked for’] **hamabost egun epe eta espazio** ‘fifteen days time and space’, presondegitik jalgirik, bere adiskideen eta askazien ikustera joateko.

The rule of the focus is not followed in the main clause (the focus comes after the verb); the subordinate clauses, on the contrary, follow it.

This is the third and last sentence:

- Justiziak [refusatu zuen ‘it refused him’] kriminalari **galdatu zuen epe eta espazioa** ‘the time and space he had asked for’, beldurrez behin largantza balu presondegitik jalgitzeko, ez ladin bihur kartzelara, ez lezan bere hitza eduki, eta justiziaz trufa ladin, behin kanpoa eta libertatea erdiets baleza.

If we look at the main sentence, the focus of it comes after the verb; in the subordinate clauses, though, the rule of the focus is followed.

There is something else worth attention, namely the adequacy of the use of the subjunctive (*ez ladin bihur*

kartzelara ‘that he would not return to prison’) after the adverb *beldurrez* ‘fearful’.

The adverb and the clause introduced by it would nowadays be reorganised like this:

- *kartzelara* bihur ez ladin beldurrez

There is a difference between the two, but not too big. With long subjunctive clauses the difference can be quite considerate, though.

Third paragraph:

- Zer egin du bertze adiskideak? [Sartzen da ‘he gets in’] **kartzelan** ‘in prison’ adiskide kondenatuaren berme, pakto eta kondizione eginik, kondenatua ez balitz bihurtzen hamabost egunen barnean, hark iragan behar zuen pena eta suplizioa patituko zuela haren lekutan. Pakto horren azpian bata [jalgi da ‘he has come out’] **kartzelatik** ‘of prison’ eta bertzea **han** ‘there’ [sartu ‘he has gone in’] haren plazan.

The first sentence is an interrogative sentence, thus we shall leave it and go on to the second one. *Kartzelan* ‘in jail’ is the focus of the main sentence, and it follows the verb. The same happens with *haren lekutan* ‘in his place’ in the last subordinate clause, a nominal clause. In the other subordinate clauses the focus is in its canonical position, i.e. before the verb.

The third and last sentence consists of two sentences: the focus comes after the verb in the first coordinated sentence and before the verb in the second one.

Last paragraph:

- Zer gertatu da? Hitza zen bezala, hamabost egunen barnean kriminala [itzuli zen ‘he returned’] **presondegiala** ‘to the prison house’, bere adiskidearen bere bermegoatik delibratzera. Denis tiranak, ikusirik bataren amodioa eta bertzearen leialtatea, eta admiraturik bi adiskide haien korajea, kriminalari eta kondenatuari [eman zuen ‘he gave’] **bizia** ‘life’, eta biak [otoitu ‘he pleaded’] bera heren adiskide **bere konpanian rezebi lezaten** ‘that they receive him in their company’, haien adiskide nahi zela bizi eta hil.

The first sentence is a question, so we shall leave it. In the second sentence, the position of the focus of the main sentence differs from the position of the focus of the subordinate clause: *presondegiala* ‘to the prison house’ follows the verb, whereas *bermegoatik* ‘from his pledge’ precedes it.

The last sentence has two parts divided by the conjunction *eta* ‘and’. Let’s look at the position of the focus in the main sentence of the first part:

- Denis tiranak, (...) kriminalari eta kondenatuari [eman zuen] **bizia**

And in the subordinate clauses of this same section (the focused elements in italics follow the verb):

- ikusirik *bataren amodioa eta bertzearen leialtatea*
- admiraturik *bi adiskide haien korajea*

Taking into account the rule of the galdegaia, this is how this section would be written nowadays:

- Denis tiranak, *bataren amodioa eta bertzearen leialtatea* ikusirik, eta *bi adiskide haien korajea* admiraturik, kriminalari eta kondenatuari **bizia** [eman zuen]

Sequenced like that, the sentence is harder to read.

This is the second part that is left to analyse:

- eta biak [otoitu] bera heren adiskide **bere konpanian rezebi lezaten**, haien adiskide nahi zela bizi eta hil.

The focus is the subjunctive clause itself, and it follows the verb. After it comes the nominal clause, and within it there is a different word order from that used in the southern Basque Country (*bizi eta hil nahi zela* ‘that he wanted to live and die’). The northern proposal is more appropriate, especially when the coordinated subordinate clauses are long.

1.3. Justoaren hiltzean ez da negarrik egin behar

Justoa ez da hiltzen, pizten da. Hargatik sainduen hiltzea [deitatzen da] **sortzea eta piztea**, eta ez batere hiltzea; zeren hala nola haur bat sortzen denean bere amaren sabeletik mundura, leku tipitik eta leku hertsitik jalgirik, sartzen baita leku handi, zabal eta largo batetara, zoin baita mundu haur, hala-hala justoa mundu honetarik jalgitzen denean, leku hertsitik eta leku tipitik [doa] **leku handi, zabal eta largo batetara**, zoin baita zerua eta zeruko erresuma, zein konparazione gabe baita handiago ezi ez lurra, eta lurra zeruarekin konparaturik ez da puntu simple bat baizik. Hala dio batek: *Terra instar coeli est punctum*; eta zeruaren handitasuna profetak admiraturik dio: <<O, Israel, ala baita handi Jainkoaren etxea eta haren posesioaren lekua! ala baita zabal eta largo! **handi** [da], ez du finik; **gora** [da], inmentso eta relebatu>>. Hargatik justoaren hiltzea [deitatzen da] **sortzea**, zeren leku hertsitik, baita lurra, joaten baita leku handiala eta largoala, baita **zerua**; eta nola haur baten sortzean ez baitu nehork egiten negarrik, eta bai irri, bere forman justoaren hiltzean ez da negarrik egin behar, eta bai alegeratu eta **Jainkoa** [laudatu], zeren halakoa ez da hiltzen, pizten da, [sortzen da] **zeruan**. (pp. 118-119)

The first sentence being a negative sentence, we shall go on to the second one. The focus of the main sentence follows the verb. The focus of the subordinate clause (*mundura* 'to the world') too comes after the verb, and there another of Altube's rules according to which the subordinate clause must end with the subordinating affix (*-enean* in this case) goes to pieces. The clause would be written like this nowadays:

- zeren hala nola haur bat bere amaren sabeletik *mundura* sortzen denean

The verb is far away, and consequently the reading is needlessly harder. There is a half-way solution to the problem, namely to place the focus before the verb leaving some other element to follow the verb:

- zeren hala nola haur bat *mundura* sortzen denean bere amaren sabeletik

The next subordinate clause follows the rule of the galdegaia, but in the next two the focus comes after the verb. In those last two clauses, the other Altube's rule is also broken because the subordinating prefix *bait-* is not in final position. Placing the focused elements before the verb as dictated by the canons, the result is:

- *leku handi, zabal eta largo batetara* sartzen baita, zoin *mundu haur* baita

There is an oceanful of difference between the original and the variant.

The next subordinate clause, a subordinate clause of time, follows the rule.

- hala-hala justoa *mundu honetarik* jalgitzen denean

Let's look at the next section:

- leku hertsitik eta leku tipitik [doa 'he goes'] **leku handi, zabal eta largo batetara** 'to a big, wide and long place', zoin baita *zerua eta zeruko erresuma*, zein konparazio gabe baita *handiago ezi ez lurra*

In the first sentence and in the following two subordinate clauses, the focus comes after the verb. Besides, in the subordinate clauses, the subordinating prefix *bait-* is not in final position. Placing the focused phrases before the verb, this is what we get:

- leku hertsitik eta leku tipitik **leku handi, zabal eta largo batetara** [doa], zoin *zerua eta zeruko erresuma* baita, zein konparazio gabe *handiago ezi ez lurra* baita

There is a great difference between the original, where the rule of the galdegaia is not respected, and the variant, where Altube's rule is followed.

The next sentence is a negative sentence, so we shall move on to the words of the prophet:

- <<O, Israel, ala baita *handi* Jainkoaren etxea eta haren posesioaren lekua! ala baita *zabal eta largo!* **handi** 'big' [da 'it is'], ez du finik; **gora** 'high'[da 'it is'], inmentso eta relebatu>>

In the first two subordinate clauses the rule is broken, and in the following two, it is respected. The writer, Tartas, never thought of writing anything like this:

- <<O, Israel, ala Jainkoaren etxea eta haren posesioaren lekua *handi* baita! ala *zabal eta largo* baita! (...)>>

The reading is harder, especially with the longer focus phrase before the verb.

There is another rather interesting matter. Tartas writes:

- **gora** [da], inmentso eta relebatu

Only the first element of the enumeration is before the verb, and the rest are placed after it. Nowadays we would write:

- **gora, inmentso eta relebatu** [da]

There is quite a gap between one way of writing and the other, not to mention when the enumeration comprises several complex elements.

Let's move on to the last sentence, indeed a long sentence:

- Hargatik justoaren hiltzea [deitatzen da 'it is called'] **sortzea** 'birth', zeren leku hertsitik, baita *lurra*, joaten baita *leku handiala eta largoala*, baita *zerua*; eta nola haur baten sortzean ez baitu nehork egiten negarrik, eta bai irri, bere forman justoaren hiltzean ez da negarrik egin behar, eta bai alegeratu eta **Jainkoa** 'God' [laudatu 'to praise'], zeren halakoa ez da hiltzen, pizten da, [sortzen da 'it is born'] **zeruan** 'in heaven'.

In the first section, reading up to the first coordinator *eta* 'and', the rule is broken four times out of four. Besides, the subordinating prefixes are not at the end but at the beginning. Rewording the whole piece according to nowadays orthodox, the result would be this:

- Hargatik justoaren hiltzea **sortzea** [deitatzen da], zeren leku hertsitik, *lurra* baita, *leku handiala eta largoala* joaten baita, *zerua* baita

The first two sentences of the following section are negative sentences, and we shall not analyse them. The focus comes before the verb in the next sentence and after it in the last one.

1.4. Egun batez español bat

Egun batez español bat bere bidean zoala, [ediren zuen] **hor bat** borta batean, eta horak [ausiki zuen] española iragaitean **zangotik**, horaren kontre aski ontsa defendatu faltaz. Bertze egun batez españolak hor hura bera [ediren zuen] borta hartan berean lo [zetzala] eta, ezpata baitzuen bere saihetsean, idokirik eta biluzurik bere maginatik eta bere furrebotik, hora [hil zuen] **ezpata kolpe bat emanik**, eta gero, ikusi zuenean hora hilik edo hiltzen, [erran zuen] horari bere lengoajea, espáñolez: *Inimigos tienes e dormes?*, erran nahi baita gure lengoajea euskaraz: “Etsaiak ukan eta lo egiten duk?”

Arrazoi [zuen] españolak hala erraitera horari, zeren etsaiak dituenak ez baitu behar lo egin, baina bai egon iratzarri, zoin aldetik jinen den egunaz edo gauaz haren atakatzera.

Bada, neure adiskidea, herioa baita gure etsaia eta Jaunaren mezua eta haren mandataria, **arrazoi** [ukanen du] zuri eta niri erraiteko jin dadinean, ez bagaitez egon presto grazian haren aiduru eta beha: *Inimigos tienes y dormes?* Etsaia oren oroz **bortan** [dugu], **gure etxean** [dugu]; [gaitezen egon] **prest** grazian, nahi ez badugu ikusi arimen hiltzea, galtzea eta ruinamendu totala. (pp. 46-47)

First paragraph:

The first sentence is a coordinate sentence. Leaving out the subordinate clauses, these are the two sentences it is made up of:

- Egun batez español bat bere bidean zoala, [ediren zuen ‘he found’] **hor bat** ‘a dog’ borta batean, eta horak [ausiki zuen ‘it bit’] española iragaitean **zangotik** ‘by the foot’

The focus follows the verb in both of the coordinated sentences. In the subordinate clauses, on the contrary, the focus is placed before the verb.

Let’s move on to the first part of the second sentence:

- Bertze egun batez españolak hor hura bera [ediren zuen] borta hartan berean lo zetzala

The focus has not been marked, because I am not clear about it. It looks to me that *lo zetzala* ‘sleeping’ is the focus. The reading of the sentence would be more difficult if we were to place the verb after the focus.

The second part:

- eta, *ezpata* baitzuen bere saihetsean, idokirik eta biluzurik *bere maginatik eta bere furrebotik* hora [hil zuen ‘he killed’] **ezpata kolpe bat emanik** ‘giving a sword stroke’

The rule of the galdegaia is followed in the first subordinate clause and not in the second. However,

neither one nor the other follows another of Altube’s rules, which says that the subordination marker must come at the end of the subordinate clause; indeed, the subordinating affixes *bait-* and *-(r)ik* are not in final position in their corresponding clauses.

Returning to the paragraph, we see that the focus, that is, the direct question, comes after the verb in the main sentence of the last sequence; the focus of the subordinate clause is before the verb, though:

- ikusi zuenean *hora* hilik edo hiltzen, [erran zuen ‘he told’] horari bere lengoajea, espáñolez: *Inimigos tienes e dormes?* ‘Having enemies you sleep?’, erran nahi baita gure lengoajea euskaraz: “Etsaiak ukan eta lo egiten duk?”

There is an interesting fact about the main sentence above. We realize that the original version is much quicker to read than nowadays variant adding *zera* or *hau* ‘this’:

- **zera/hau** [erran zuen] horari bere lengoajea, espáñolez: *Inimigos tienes e dormes?*

Second paragraph:

- **Arrazoi** ‘reason’ [zuen ‘he had’] españolak *hala* erraitera horari, zeren etsaiak dituenak ez baitu behar lo egin, baina bai egon *iratzarri*, zoin *aldetik* jinen den egunaz edo gauaz *haren* atakatzera.

All the focused elements are before the verb except one. The subordinating affix *-t(z)era* is not in final position as Altube’s rule states. According to the rule, we should write:

- **Arrazoi** [zuen] españolak horari *hala* erraitera

Third paragraph:

- Bada, neure adiskidea, *herioa* baita gure etsaia eta Jaunaren mezua eta haren mandataria, **arrazoi** ‘reason’ [ukanen du ‘she has’] zuri eta niri erraiteko jin dadinean, ez bagaitez egon presto grazian haren aiduru eta beha: *Inimigos tienes y dormes?* Etsaia oren oroz **bortan** ‘in the stable’ [dugu ‘we have’], **gure etxean** ‘in our house’ [dugu ‘we have’]; [gaitezen egon ‘let us be’] **prest** ‘ready’ grazian, nahi ez badugu ikusi *arimen* hiltzea, galtzea eta ruinamendu totala.

In all main sentences and subordinate clauses, the focused elements are before the verb with the exception of *prest* (and it is not clear whether the focus is that or *grazian* ‘in grace’ but in any case, both follow the verb). Notice that all focused phrases are made up of one or two elements but are always short.

1.5. Ene lumaren herexa

Ene adiskidea: salbatu nahi bazara, otoi beha zakizkit; [ezarriko zaitut] **bide on batean**, eta bide hark [gidatuko zaitu] **xuxen eta segurki** paradisuaren erdiala. Bidea [da] **xuxen, segur, on, aski aise** eta ez hanbat gaitz eta hanbat kexu ere. Jarraiki zaituz eta [segi ezazu] **ene lumaren herexa eta hatza**. [Zoaz] **aintzina**, alde baterat ez bertzerat, ezker ez eskuin makurtu gabe, eta [edirenen duzu] bide haren buruan **hiltze on bat** eta, haren ondoan, Jainko bat zure aiduru, koroa bat eskuan, zure rekonpensatzeko. [Promes emaiten dizut] aingeruen eta gizonen aitzinean Jainkoaren partez eta ene ohorearen gainean ene errana **egia frogatuko duzula**; eta ez bada hala, [errazu] mundu orori **afrontur bat naizela**, gizagaixto bat naizela, apez gaixto bat naizela, eta ene liburutto honek eta nik merexi dugula su handi batetan *bizirik* erre gaitezen. (pp. 84-85)

The focus is after the verb in the first three sentences.

Let's go on to the fourth sentence:

- [Zoaz 'go'] **aintzina** 'ahead', alde baterat ez bertzerat, ezker ez eskuin makurtu gabe, eta [edirenen duzu 'find'] bide haren buruan **hiltze on bat** 'a good death' eta, haren ondoan, Jainko bat zure aiduru, koroa bat eskuan, *zure* rekonpensatzeko.

As we see, the focused elements follow the verb in the coordinated sentences, but the focus precedes the verb in the subordinate clause.

Let's analyse the last sentence:

- [Promes emaiten dizut 'I promise you'] aingeruen eta gizonen aitzinean Jainkoaren partez eta ene ohorearen gainean ene errana **egia frogatuko duzula** 'that you will prove the truth'; eta ez bada hala, [errazu 'tell'] mundu orori **afrontur bat naizela** 'that I am a disgrace', *gizagaixto bat* naizela, *apez gaixto bat* naizela, eta ene liburutto honek eta nik merexi dugula su handi batetan *bizirik* erre gaitezen.

The sentence is crowded with nominal clauses, all following the main verb, none before it. This is a list of them:

- *egia frogatuko duzula*
- *afrontur bat naizela*
- *gizagaixto bat naizela*
- *apez gaixto bat naizela*

- merexi dugula su handi batetan *bizirik* erre gaitezen

Tartas places all nominal clauses, not just the ones above, after the main verb and not before like this:

- **egia frogatuko duzula** [promes emaiten dizut]
- **afrontur bat naizela** [errazu]
- *gizagaixto bat naizela*
- *apez gaixto bat naizela*
- eta (...) su handi batetan *bizirik* erre gaitezen
merexi dugula

Summing up, the focus never appears before the verb in the main clauses, but it does in the subordinate clauses; and the focus is short in all the clauses.

1.6. Gizon bat egun batez

This last text has been written in two columns: on the left, the original, and on the right, nowadays version.

<p>San Damaszeno jaunak gure miseria ontsa eta ederki [erakusten du] figura eta parabola eder honetaz. Dio saindu hark gizon bat egun batez animalia gaixto eta kruel baten ihesi zoala, zoin [deitatzen baita] unicornis, [erori zela] leza, osin eta xilo handi batera; [erortzean] leza hartara, [lotu zela] tin-tinka zuhaintze edo arbexipi xipi bati, zoin [baitzen] leze haren bazterrean, esperantza [zuelarik] seguru [zela], bere oinak leze haren zolan [bermaturik] eta bere eskuez eta bere besoez pareteko arbrea [tinkaturik]. [So eginik] gizon hark leku triste hari, [ikus du] bi sagu, bata xuri, bertzea beltz, zuhaintze haren zainen eta razinen [jaten eta trenkatzen], eta kasi zuhaintzea, zainak trenkaturik, erortzera zoala. [Ikusi du] halaber osin eta leze haren zolan</p>	<p>San Damaszeno jaunak figura eta parabola eder honetaz gure miseria ontsa eta ederki [erakusten du]. Gizon bat egun batez animalia gaixto eta kruel baten ihesi zoala, zoin unicornis [deitatzen baita], leza, osin eta xilo handi batera [erori zela] [dio] saindu hark; leza hartara [erortzean], zuhaintze edo arbexipi bati tin-tinka [lotu zela], zoin leze haren bazterrean [baitzen], esperantza [zuelarik] seguru [zela], bere oinak leze haren zolan [bermaturik] eta bere eskuez eta bere besoez pareteko arbrea [tinkaturik]. Gizon hark leku triste hari [so eginik], bi sagu [ikus du], bata xuri, bertzea beltz, zuhaintze haren zainen eta razinen [jaten eta trenkatzen], eta kasi zuhaintzea, zainak trenkaturik, erortzera zoala. Halaber osin eta</p>
---	--

<p>dragon terrible eta horrible bat, ahotik su eta ke [aurtikitzen zuela], [iduri] ezi inguruneok bizirik [iretsi eta deboratu behar zituela]. [Ikusi du] haboro: leze osin haren bi bazterretarik laur suge handiren buruak [jalgitzen zirela]. [Ikusi du] goiti [so eginik], zuhaintze haren adarretan behera [erortzen zela] ezti gotera bat eta, kontsideratu gabe pean eta bazterretan danjerak zonbat ziren handiak, gizon hura [zegoela] ahoa zabaldurik ezti haren goteraren [jateko eta gozatzeko]. Figura eta parabola honen esplikazionea [entzun ezazu], [nahi baduzu ikusi eta ezagutu] ontsa zure miseria eta kondizione miserablea. Unicornis, bestia gaixto eta kruek hura, [da] herioa, gizonari eta emazteari gerla oren oroz egiten duena. Osin eta leze hura [da] mundua, tribulazione eta kalamitate oroz [betea]. Zuhaintze edo arbte ttipi hura [da] gure bizia edo gure biziaren eta mesura, zoinen zainak bi sagu haiek —xuriak eta beltzak, gauaren eta egunaren orenek— [jaten, mozten, hertzen eta trenkatzen baitituzte]. Laur sugeak [dira] laur elementuen laur kalitate diferentak: hotza, beroa, idorra, bustia. Dragon hura [da] infernua. Ezti haren gotera [da] munduko plazerra eta boluptatea, gure tronpagarria, gure galgarria; hari [beha gaude], bertze danjerak oro [ahaztera utzirik].</p>	<p>leze haren zolan dragon terrible eta horrible bat [ikusi du], ahotik su eta ke [aurtikitzen zuela], inguruneok bizirik [iretsi eta deboratu behar zituela] [iduri (duela)]. Haboro [ikusi du]: leze osin haren bi bazterretarik laur suge handiren buruak [jalgitzen zirela]. Goiti [so eginik], zuhaintze haren adarretan behera ezti gotera bat [erortzen zela] [ikusi du] eta, kontsideratu gabe pean eta bazterretan danjerak zonbat ziren handiak, gizon hura ahoa zabaldurik ezti haren goteraren [jateko eta gozatzeko] [zegoela]. Figura eta parabola honen esplikazionea [entzun ezazu], zure miseria eta kondizione miserablea ontsa [ikusi eta ezagutu nahi baduzu]. Unicornis, bestia gaixto eta kruek hura, herioa [da], gizonari eta emazteari gerla oren oroz egiten duena. Osin eta leze hura mundua, tribulazione eta kalamitate oroz [betea] [da]. Zuhaintze edo arbte ttipi hura gure bizia [da] edo gure biziaren eta mesura, zoinen zainak bi sagu haiek —xuriak eta beltzak, gauaren eta egunaren orenek— [jaten, mozten, hertzen eta trenkatzen baitituzte]. Laur sugeak laur elementuen laur kalitate diferentak [dira]: hotza, beroa, idorra, bustia. Dragon hura infernua [da]. Ezti haren gotera munduko plazerra eta boluptatea [da], gure tronpagarria, gure galgarria; hari [beha gaude], bertze danjerak</p>
--	--

<p>Neure adiskidea: [kontsidera ezazu] zure miseria zonbat handi den. Gaua, eguna, beroa, hotza, idorra, bustia, mundua, infernua zure kontre [dira]. Haien artean gaixki zara. Miseri hortaz [oroiturik], [oroitzaitez] zure hiltzeaz, [nahi bazara salbatu] ontsa [hilik]. (pp. 56-57)</p>	<p>oro [ahaztera utzirik]. Neure adiskidea: zure miseria zonbat handi den [kontsidera ezazu]. Gaua, eguna, beroa, hotza, idorra, bustia, mundua, infernua zure kontre [dira]. Haien artean gaixki zara. Miseri hortaz [oroiturik], zure hiltzeaz [oroitzaitez], ontsa [hilik] [nahi bazara salbatu].</p>
--	---

Tartas' version is much easier to read than today's variant.

2. Conclusions

This is our balance (leaving aside the sixth text):

There are two questions that could be asked regarding the main sentences: on the one hand, the position where the writer places the focused elements; on the other hand, whether the focus being short or long influences its position. Tartas breaks the rule of the galdegaia on more occasions than J. B. Agirre, from *Hegatsez* 34); as happened in the analysis of Agirre's work, in this one too, the size of the focus affects its position: before the verb or after it when it is short, and always after it when it is long. All that means that Tartas, like Agirre, places the verb as close to the beginning as possible.

In the subordinate clauses, the writer uses the focus mainly after the subordinate verb. These are some examples, the most significant ones (the focused elements in italics and the subordinating conjunctions in capitals):

Relative clauses

- a. With the conjunction ZEIN BAIT-
 - Historia eder bat irakurtzen dugu bi adiskide handiz eta leialez, ZOINAK deitatzen BAITziren *Damon eta Pythias*, biak adiskide fidelak eta segurak.
 - hala-hala justoa mundu honetarik jalgitzen denean, leku hertsitik eta leku tipitik [doa] leku handi, zabal eta largo batetara, ZOIN BAITa *zerua eta zeruko erresuma*
- b. With the conjunction BAIT-
 - Hargatik justoaren hiltzea deitatzen da sortzea, zeren leku hertsitik, BAITa *lurra*, joaten baita leku handiala eta largoa, BAITa *zerua*

Nominal clauses

- Historiak [dio] (...) Denis Sirakusako tiran handi hark *bi adiskide brabe eta leial haietarik bat* kondenatu zueLA *hiltzera*.

Tartas places absolutely all nominal clauses after the main verb.

Time clauses

- zeren hala nola haur bat sortzen deNEAN bere amaren sabeletik *mundura*, leku tipitik eta leku hertsitik *jalgirik*
- eta gero, ikusi zueNEAN *hora hilik edo hiltzen*

Causal clauses

- ZEREN hala nola haur bat sortzen denean bere amaren sabeletik *mundura*, leku tipitik eta leku hertsitik *jalgirik*, sartzen BAITa *leku handi, zabal eta largo batetara*
- Hargatik justoareen hiltzea deitazen da sortzea, ZEREN leku hertsitik, baita lurra, joaten BAITa *leku handiala eta largoala*, baita zerua

Similar rules to those given for the main sentences apply to the subordinate clauses.

Looking at the subordinate clauses above, we realize that the subordinators (*-ela, bait-...*) are not placed in final position, even if that is what Altube recommends and, unfortunately, how we write nowadays.

As an overall summary, and if we compare Basque usage today with Tartas's usage, we could say that, far from being similar, they are nearly opposite. But which one is easier to read, nowadays Basque or the Basque used by the classic writers?

3. Bibliography

- Altube, S. (1975). *Erderismos*. Bermeo: Euskaltzaindia.
- Hidalgo, B. (2002). Hitzen ordena esaldian, *Senez* 25: 75-109.
- Kaltzakorta, M. (2003). Galdegai-lekua testu hastapenetan, *Hegatsez* 34.
- Mitxelena, K. (1981). Galdegai eta mintzagaia euskaraz. *Euskal linguistika eta literatura: Bide berriak*. Bilbao: University of Deusto.
- Osa, E. (1990). *Euskararen hitzordena*. University of the Basque Country.
- Tartas, Iuan de. (1998). *Sugearen errautsa*. Irun: Alberdania.
- Villasante, L. (1975). Hitzaurre gisa. In: S. Altube. *Erderismos*. Bermeo: Euskaltzaindia.
- Villasante, L. (1980). *Sintaxis de la oración simple*. Oñati: EFA.